

terme

CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE TERRASSA · ARXIU HISTÒRIC
DE TERRASSA · ARXIU COMARCAL DEL VALLÈS OCCIDENTAL

Número 30

Novembre 2015

TERRASSA

t30

Sant Miquel d'Ègara

Terrassa, 1809: Un Suís a la Font Vella

Miquel Palet i Martí (1908-1988)

El Centre d'Estudis de la Fundació Soler i Palet (1961-1963)

El fons documental de la compositora Rosa Puig.

Revista d'història

TERME. REVISTA D'HISTÒRIA és una revista d'història local de Terrassa i de poblacions de la comarca del Vallès Occidental adreçada als historiadors, a les persones interessades en la història i al públic en general. L'objectiu de la revista és la difusió de la història i de l'activitat entorn del patrimoni històric local. S'hi publiquen els articles admesos pel Consell de Redacció, segons els criteris generals següents: treballs originals i inèdits, amb continguts històrics d'interès local o comarcal, documentats amb rigor científic i escrits en un estil expositiu entenedor per a tota mena de lectors. En algun cas s'hi poden incloure treballs ja publicats, especialment si són traduccions d'articles apareguts en revistes de fora de Catalunya. Segons l'activitat historiogràfica dels centres editors, es preparen dossiers monogràfics. La revista té un primer apartat amb articles sobre l'activitat i les recerques dels arxius i els museus existents a Terrassa i a d'altres poblacions de la comarca. Un altre apartat es dedica a reflexions i experiències diverses relacionades amb la difusió de la història, i un altre a treballs destacats de recerca de batxillerat, a fi de fomentar entre els joves l'interès per la història. La revista s'obre amb un editorial de les entitats editores i es tanca amb recensions de les publicacions locals recents de tema històric, així com de les exposicions més destacades. Periodicitat anual.

TERME. REVISTA D'HISTÒRIA no es fa responsable de les opinions expressades en els articles que s'hi publiquen.

Amb el suport de _____

Amb la col·laboració de _____

terme

Revista d'història

Número 30

ISSN paper 0213-6678
ISSN electrònic 0214-9670
www.raco.cat

Centre d'Estudis Històrics de Terrassa
Arxiu Històric de Terrassa
Arxiu Comarcal del Vallès Occidental
Terrassa. *Novembre 2015*

terme
Revista d'història

DADES CATALOGRÀFIQUES

Terme. Revista d'història

Terme. Revista d'història / Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, Arxiu Històric de Terrassa, Arxiu Comarcal del Vallès Occidental; dir. Joan Soler Jiménez i Montse Cuyàs i Artigues. – Núm. 1 (1986). – Terrassa: 1986-. – 24 cm. Anual.

Fins al núm. 15 (2000) el nom de la revista fou Terme. Les entitats editores han estat: fins al núm. 20 (2005) Centre d'Estudis Històrics de Terrassa i Arxiu Històric Comarcal de Terrassa; del núm. 21 al 25 (2006-2010), les mateixes i Arxiu Municipal de Terrassa.

ISSN 0213-6678. Versió digital a internet: ISSN 2014-9670.

I. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (CEHT)

II. Arxiu Històric de Terrassa (AHT)

III. Arxiu Comarcal del Vallès Occidental (ACVOC)

1. Terrassa. Vallès Occidental – Història local – Revistes.

908.467.1VaOc Terrassa (05)

© dels articles: els autors respectius

© de l'edició: el CEHT i els organismes rectors de l'ACVOC i de l'Arxiu Municipal de Terrassa.

Dipòsit legal: 35901-1986 Biblioteca de Catalunya

Els articles publicats en aquesta edició han estat rebuts i acceptats pel Consell de Redacció entre octubre de 2014 i setembre de 2015.

Tots els articles publicats a Terme. Revista d'història poden ser consultats en format digital al portal Revistes Catalanes amb Accés Obert (RACO): <http://www.raco.cat>

La revista està indexada a la Base de Dades Bibliogràfica de Terrassa (DABI'T), <http://www.terrassa.net/dabit/index.html>). Els treballs referents a documents anteriors al segle XIX són recensionats a *Arxiu de Textos Catalans Antics*.

DIRECCIÓ: Joan Soler i Jiménez (director de l'AHT) i Montse Cuyàs i Artigues (arxivera).

CONSELL DE REDACCIÓ: Mercè Borràs i Roca (catedràtica d'Institut), Teresa Cardellach i Giménez (directora de l'Arxiu Municipal de Terrassa), Raül Hernández Villasol (doctorand en història), Ana Fernández Álvarez (doctora, professora d'història de l'art), Domènec Ferran i Gómez (director del Museu de Terrassa), Pol Julià i Pascual (doctorand en història), Manuel Márquez i Berrocal (doctorand, professor d'història), Òscar Monterde i Mateo (doctorand en història), Pere Puig i Puig (doctor en filologia), Lourdes Plans i Campderrós (historiadora, coordinadora d'estudis a la UPC).

CONSELL ASSESSOR: Jesús Alturo i Peruchó (UAB), Josep M. Benaül i Berenguer (UB), Montserrat Clua i Fainé (UAB), Pere Gabriel i Sirvent (UAB), Ricard Garcia i Càrcel (UAB), Bernat Hernández i Hernández (UAB) i Ramon Martí i Castelló (UAB).

COL·LABORADORS D'EDICIÓ: Maria Josep Ariño i Lacambra, Gemma Elias i Ferrer, Josep Lluís Lorca i Simon, Maria Sánchez Salas, Montserrat Saludes i Closa. Traducció dels resums: Jael Gómez.

EDITORS: Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, Arxiu Històric de Terrassa i Arxiu Comarcal del Vallès Occidental.

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA: Agnès Fourcade (agnesfourcade@gmail.com).

IMPRESSIÓ: CEVAGRAF S.C.C.L.

COMPAGINACIÓ I DISSENY GRÀFIC: www.intus.cat.

FOTOGRAFIA DE PORTADA: Montatge fotogràfic de www.intus.cat.

EDICIÓ I DISTRIBUCIÓ: Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, Arxiu Històric de Terrassa i Arxiu Comarcal del Vallès Occidental.

Carrer Baldrich, 268. 08223 Terrassa.

Telèfons: 93 739 70 68 i 93 780 54 60.

cehterrassa@gmail.com, www.cehterrassa.org, arxiu.historic@terrassa.cat, www.terrassa.cat/arxiuunicipal, acvallesoccidental.cultura@gencat.cat, www.xac.cultura.gencat.cat

SUMARI

EDITORIAL

Història en temps de crisi: reflexió, debat i voluntat constructiva 9

PATRIMONI CULTURAL: ACTIVITATS I DIFUSIÓ

L'arxivística i la gestió documental al servei de la transparència
i l'accés a la informació pública. Què fem els arxius?

Teresa Cardellach i Giménez 13

Museu de Terrassa. Memòria d'un any

Domènec Ferran i Gómez 19

Activitat arqueològica 2015

Antonio Moro i García 27

Les col·leccions del Museu Tèxtil: registre, inventari i documentació

Sílvia Carbonell 31

L'Arxiu de la Mina Pública d'Aigües de Terrassa SA: l'empresa i
l'evolució de l'arxiu (2ona part)

Pere Pastallé 49

Noms ibèrics trobats a Terrassa

Antoni Jaquemot Ballarín 59

MONOGRÀFIC: SANT MIQUEL D'ÈGARA.

Presentació de les jornades d'estudi i de la importància de l'edifici
de Sant Miquel pel conjunt i per l'estudi de l'antiguitat tardana

Domènec Ferran; M. Gemma Garcia; Josep M. Macias; Antonio Moro 71

L'edifici funerari de Sant Miquel

M. Gemma Garcia i Llinares; Antonio Moro i García;

Francesc Tuset i Bertrán 75

Les inscripcions visigodes de l'absis de Sant Miquel

Jordi López Vilar; Diana Gorostidi 101

Les pintures murals de l'absis de Sant Miquel. Anàlisi iconogràfica. <i>Domènec Ferran i Gómez</i>	111
---	-----

Sant Vicenç d'Ègara. Una antiga advocació de Sant Miquel? <i>Joan Soler i Jiménez</i>	125
--	-----

Agraïment a Salvador Alavedra i Invers (in memoriam)	139
--	-----

ESTUDIS

Terrassa, 1809: Un Suís a la Font Vella <i>Marc J. Ferrer Pérez</i>	143
--	-----

Miquel Palet i Martí (1908-1988): del compromís amb Terrassa a l'exili mexicà. Principals trets biogràfics d'un destacat representant del republicanisme local. <i>Josep Puy i Juanico</i>	155
---	-----

El primer intent d'institucionalització de la recerca històrica a Terrassa. El Centre d'Estudis de la Fundació Soler i Palet (1961-1963) <i>Jan Brugueras i Torrella</i>	171
---	-----

D'uns manuscrits, d'una personalitat. El fons documental de la compositora Rosa Puig. <i>Lluís Paloma i Sánchez</i>	185
---	-----

EXPERIÈNCIES I REFLEXIONS

Entrevista a Domènec Ferran i Gómez <i>Mercè Borràs i Roca</i>	201
---	-----

Set documents per comprendre la ciutat industrial <i>Ferran Pont i Montaner</i>	207
--	-----

RECENSIONS

Publicació PAME del treball de recerca 2014 sobre abocador Coll Cardús. Institut Vacarisses <i>Mercè Borràs i Roca</i>	223
---	-----

AUTORS DIVERSOS. 50 històries de Terrassa.

Fets, vivències i documents.

Pol Julià Pascual 224

FERRER, Marc; La Guerra de Successió a Terrassa (1700-1725)

Pol Meseguer Bell 226

COMPTE, M. Mercè; GARCERÁN, Teresa; RIVERO,

Montse; El Jardí de la Masia Freixa

Josep Lluís Lorca i Simon 227

BENINCASA PAGLIARO, Salvador i GARCÍA CAÑADAS,

Josep Lluís. Flamenco en Terrassa.

Manel Màrquez Berrocal 229

EXPOSICIONS

Salvador Alavedra, el dibuix i la música.

Lluís Paloma Sánchez 230

La Terrassa Penitent.

Lluís Paloma Sánchez 232

Juana Biarnés.

Lluís Paloma Sánchez 234

El bisbat d'Ègara.

Lluís Paloma Sánchez 236

Normes de presentació d'articles a *TERME. REVISTA D'HISTÒRIA* 238

TERRASSENS. IMATGES. *Fotografia de l'Arxiu Tobella de Terrassa* 240

MONOGRÀFIC: SANT MIQUEL D'ÈGARA

Monogràfic

69

TERME. REVISTA D'HISTÒRIA 30 (2015)

monogràfic
monogràfic
monogràfic

LA RECERCA ARQUEOLÒGICA A SANT MIQUEL DE TERRASSA

Domènec Ferran (Museu de Terrassa), M. Gemma Garcia (ICAC)

Josep M. Macias (ICAC), Antonio Moro (Museu de Terrassa)

El passat 23 de març de 2015 es va realitzar a l'església de Sant Pere de Terrassa la II Jornada Tècnica *Art i Patrimoni de la Seu d'Ègara*, en aquest cas centrada en la recerca arqueològica a l'església de Sant Miquel. Aquestes jornades tenen com a finalitat donar a conèixer la recerca realitzada i que s'està realitzant a la Seu d'Ègara en totes les disciplines artístiques, arqueològiques i socials.

La Jornada la va organitzar el Museu de Terrassa i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), amb la col·laboració del Ministeri d'Economia i Competitivitat, la Generalitat de Catalunya, l'àrea d'Universitat i Societat del Coneixement de l'Ajuntament de Terrassa i la Parròquia de Sant Pere. Va comptar amb un nombre total de 76 inscrits entre estudiants, professionals del sector i públic en general, procedents de diferents universitats o institucions.

Els treballs arqueològics i de restauració desenvolupats al conjunt monumental a partir del Pla Director del Conjunt (1995-2009) han permès posar al descobert un dels millors conjunts monumentals conservats del període de l'antiguitat tardana. La Seu d'Ègara, juntament amb les darreres recerques als conjunts de Barcelona, València i Tarragona, permet explicar i comprendre un dels moments més desconeguts de la història del nostre país, entre els

segles IV al IX, i que suposa el pas del món clàssic a la societat eclesiàstica de l'edat mitjana. Les esglésies de Sant Pere tenen, però, una particularitat especial respecte dels altres conjunts: el seu immillorable estat de conservació i la no-presència d'una ciutat medieval i moderna construïda a sobre. El conjunt conserva uns espais arquitectònics perfectament delimitats, amb una funció clarament litúrgica, que permeten veure la seva configuració edilícia configurada per la catedral, l'església funerària, l'església parroquial, els espais d'ús funerari, els corredors i pati, i l'espai residencial. Artísticament també conserven l'únic conjunt conegut a Europa de pintura mural dels segles V al VIII amb decoració figurada en els absis de la catedral, l'església funerària i la parròquia.

Totes aquestes restes han possibilitat que el conjunt sigui un monument de referència pels investigadors de diferents àmbits d'aquest període i en les diferents disciplines. Des del Departament d'Antropologia Física de la Universitat Autònoma de Barcelona s'estan realitzant estudis de les restes òssies; des de la Universitat de Barcelona les esglésies s'han inclòs en el CARE-Hispania (*Corpus Architecturae Religiosae Europae (saec. IV-X)*), i també diferents elements són objecte de tesis doctorals i estudis per part de diferents investigadors. Pel que fa a projectes de recerca R+D, la pintura mural de l'absidiola de l'església de Santa Maria amb la representació de Sant Tomàs Becket ha estat objecte d'un estudi per part del Departament d'Art de la Universitat Autònoma de Barcelona, dirigit pel professor Manuel Castiñeira, i el projecte "Técnicas constructivas y arquitectura del poder en el noreste de la Tarraconense, HAR2012-36963-C05-02", inclòs en el projecte coordinat de "Modelos constructivos y urbanísticos de la arquitectura de Hispania: Definición, evolución y difusión. Del período romano a la tardía antigüedad", dirigit per la professora Lourdes Roldán (Universidad Autónoma de Madrid)

Per tal d'impulsar la recerca, l'Ajuntament de Terrassa (Museu de Terrassa) i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) han signat un conveni marc que la possibilita, i també la seva divulgació científica. La relació de l'ICAC amb la recerca a les esglésies es va iniciar l'any 2007 quan van assumir l'edició i publicació de la monografia *La Seu Episcopal d'Ègara. Arqueologia d'un conjunt cristià del segle IV al segle IX*, que es va publicar el febrer del 2009. Aquesta publicació va suposar un redescobriment per al públic especialitzat, que va poder veure de manera clara la nova seqüència cronològica i els resultats de les excavacions del Pla Director abans mencionat. La publicació, després de 6 anys continua sent un punt de referència, tot i que hi ha alguns aspectes que òbviament s'han ampliat i fonamentat.

Els darrers anys la recerca a la Seu s'ha impulsat gràcies als diferents equips d'investigació i recerca abans mencionats i que han vist en aquest conjunt un marc incomparable de coneixement. La projecció del conjunt amb la recent presentació de la candidatura a la Generalitat de Catalunya perquè la decoració pictòrica mural

dels absis de les tres esglésies sigui escollida Patrimoni de la Humanitat, i les diferents activitats culturals, fa que cada cop el conjunt sigui més conegut. Paral·lelament a aquesta projecció cultural s'ha cregut necessari impulsar també la projecció científica.

En el marc d'aquesta projecció científica, es desenvolupa aquesta segona jornada cultural que té com a centre l'església funerària de Sant Miquel, i que va comptar amb diferents investigadors de disciplines diverses que han treballat diversos aspectes del monument. Les sessions es van desenvolupar al llarg de tot el dia i es van agrupar en diferents aspectes.

La Jornada es va iniciar amb els parlaments de les diferents autoritats assistents a l'acte: la regidora de Turisme de l'Ajuntament de Terrassa, Teresa Casals; el director del Museu, Domènec Ferran, i el director de l'ICAC, Joan Gómez Pallarès. Després dels parlaments es va presentar la comunicació de la doctora Gisela Ripoll, professora titular de la Universitat de Barcelona, especialista en arqueologia funerària de l'antiguitat tardana, i impulsora de diferents equips de recerca en aquest aspecte. La professora Ripoll, en un extensa i interessant xerrada, ens va parlar dels edificis que tenen planta centralitzada com Sant Miquel i de la importància d'aquests mateixos per aquest període.

Després de la xerrada de la doctora Ripoll vàrem passar a un dels altres aspectes que també és vital per entendre la funció litúrgica al llarg dels segles d'història: les advocacions de l'església reflectides en la documentació. Joan Soler, director de l'Arxiu Històric i Comarcal de Terrassa i especialista en documentació, ens va mostrar en la seva intervenció les diferents advocacions que va tenir l'església de Sant Miquel i que poden donar pistes sobre la seva funció al llarg dels segles.

Un cop contextualitzat el conjunt es van fer les tres intervencions que van tancar la jornada del matí i que estan relacionades amb les intervencions arqueològiques i les anàlisis tècniques que aquestes intervencions han permès. Primerament va ser el torn de l'equip d'arqueòlegs que van desenvolupar les intervencions al llarg de 10 anys, i que han capitanejat la recerca científica d'aquest conjunt. Aquest equip, format per Antonio Moro (director de l'excavació), M. Gemma Garcia (responsable de la documentació i planimetria) i Francesc Tuset (coordinador de la intervenció), va explicar amb detalls les diferents restes arqueològiques localitzades, va justificar la seva cronologia i ens va parlar de l'ús inequívocament funerari que va tenir en el seu primer moment l'església de Sant Miquel. Aquesta darrera intervenció va ser seguida d'una altra també per part de l'equip d'arqueòlegs i de Josep M. Macies (investigador de l'ICAC i director del projecte de R+D del qual forma part Sant Pere). Aquesta intervenció es va centrar en el sistema constructiu de l'edifici i en les diferents reparacions que van afectar el seu parament al llarg dels segles. Tanquen aquest grup de xerrades la d'Anna de Mesa (responsable de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics de l'ICAC), que ens va presentar els primers resultats obtinguts amb

l'estudi arqueomètric dels materials de l'església de Sant Miquel, concretament els procedents de l'estudi de les columnes interiors que subjecten la cúpula central.

A la tarda va ser el torn de la decoració pictòrica a càrrec de Domènec Ferran (director del Museu de Terrassa), Jordi López (arqueòleg investigador de l'ICAC) i Diana Gorostidi (experta en epigrafia romana i també investigadora de l'ICAC). Aquestes dues sessions van tractar la problemàtica de la decoració pictòrica pel que fa a la cronologia, la reinterpretació iconogràfica a partir dels nous motius descoberts durant les obres de restauració del Pla Director, i la lectura de la franja de caràcters epigràfics de la part superior dels Apòstols.

Un cop finalitzada la Jornada es va realitzar un debat final i una visita a l'edifici de Sant Miquel, on es van poder contemplar *in situ* la decoració pictòrica i es van poder debatre aquells elements i propostes que havien generat dubtes o aclariments per part dels assistents.

L'objectiu del dossier del present número de la revista *Terme* és, en definitiva, un recull d'algunes de les intervencions que van presentar-se durant la Jornada tot i que en alguns casos s'han modificat i adaptat per ser presentat en format article. Volem agrair al consell de redacció de la revista el suport donat per la realització del present dossier i la confiança. Es pretén amb aquesta publicació, que engloba diferents especialistes de diferents àmbits, donar a conèixer un edifici emblemàtic del conjunt, Sant Miquel, el que probablement es conserva més sencer i permet veure millor com era l'arquitectura en alçat d'aquell moment.